

U OČEKIVANJU ZAKONA O VJERSKIM SLOBODAMA

Nikola Belada

The author advocates prompt adoption of the Law on Religious Communities and refers to the remarks stated by the Metropolitanate of Montenegro and the Littoral from Cetinje and other eparchies of the Serbian Orthodox Church in Montenegro. In line with the position of the Montenegrin Orthodox Church he proposes that the state should inform the public of the financing of the SOC in Montenegro and legally ensure equal position of all religious organisations.

Zakon o vjerskim slobodama* je trebalo usvojiti maja 2006. godine. Priliku za popravni imali smo 2015. godine, no ona, nažalost, nije iskorišćena. Imamo je i sada, s tim što u zaoštrenim i složenim društvenim odnosima, sa povampirenim velikosrpskim nacionalizmom, a u situaciji neviđene medijske manipulacije, unutar zemlje i od spoljnjih faktora sa neizvjesnošću čekamo na predstojeća dešavanja.

Crnogorska pravoslavna crkva je podržala Nacrt zakona o vjerskim slobodama iz 2015. godine, zato što je Zakon postavio najvažnije pitanje o odnosima države i crkve, pri čemu je

* Izlaganje na proslavi 25 godina od obnove CPC, Cetinje, 23. septembar 2018.

prioritet dat kolektivnim vjerskim pravima. Nacrt zakona niti jednom svojom odredbom ne ugrožava unutrašnje autonomno pravo bilo koje vjerske organizacije.

Demokratičnost zakona ogleda se kroz odgovor na pitanje registracije vjerskih zajednica, pitanje jednakog položaja vjerskih organizacija i pitanje imovine, a nacrt zakona je tretirao ova pitanja.

Naravno, imali smo primjedbe u pojedinostima na određene članove, koje treba usaglasiti sa međunarodnim standardima u oblasti vjerskih sloboda. Te intervencije su takve prirode da ih je moguće izvršiti efikasno i brzo.

Nakon što je objavljen tekst Nacrta zakona, nastupile su žustre, ishitrene i napadačke reakcije, podignute tenzije do euforične eskalacije ali i do mitingaške mobilizacije protiv Zakona, a sve u režiji Mitropolije crnogorsko-primorske. Zbog takvog djelovanja, dva skupa u vezi rasprave o Nacrtu Zakona nijesu održana. SPC sprečava održavanje javne rasprave gdje bi svi učesnici iznijeli svoju pravnu argumentaciju, a paradoksalno, prema službenim izvještajima, na 55 članova ovog zakona SPC daje 5.000 primjedbi. „Primjedbe na Nacrt Zakona o slobodi vjeroispovijesti“, na 80 strana, date od strane Mitropolije crnogorsko-primorske sa sjedištem u Cetinju, Eparhije budimljansko-nikšićke sa sjedištem u Bijelom Polju, Eparhije zahumsko-hercegovačke sa sjedištem u Mostaru i Eparhije mileševske sa sjedištem u Prijepolju, suštinski, se mogu svesti samo na dva osnovna pitanja koja su razlog žestokih reakcija Srpske pravoslavne crkve. To su pitanja registracije i pitanja imovine.

Subjekti koji su dali primjedbe na Nacrt zakona su potpuno nepoznati, nepostojeći u pravnom poretku Crne Gore, nijesu pravna lica, niti imaju pravni subjektivitet u Crnoj Gori.

O navedenim subjektima niti jedan državni organ nema evidenciju niti dokaz o registraciji u Crnoj Gori. Samim tim

Crna Gora ne posjeduje niti jedan dokument na osnovu kojeg bi se identifikovale navedene eparhije kao pravna lica u Crnoj Gori. Ovaj podatak nije smetnja da navedeni subjekti stiču ogromnu imovinu države Crne Gore, zaključuju pravne poslove i stiču milione eura, a ne mogu se identifikovati kao pravna lica i nedostupni su za bilo koju personalnu poresku i finansijsku kontrolu. Bez obzira što nemaju svojstvo pravnog lica i pravni subjektivitet oni postupaju pred državnim organima Crne Gore, raspolažu desetinama pečata i štambilja koje koriste u pravnom prometu, a niko ne provjerava da li su aktivno legitimisani da učestuju u postupcima pred nadležnim organima. Oni se, štaviše, prema svim institucijama i državnim organima Crne Gore odnose s prezirom, nipodaštavanjem, ponižavanjem.

Svaki Zakon o vjerskim slobodama mora da sadrži odredbe o registraciji vjerske organizacije. Pravo je svake vjerske organizacije da li će se registrovati ili ne. Ukoliko ne želi da se upiše u Registar vjerskih organizacija, takva organizacija ne može učestvovati u pravnom prometu jedne države, a to objektivno niko ne želi, jer bez svojstva pravnog lica i pravnog subjektiviteta ne može se steći pravo svojine, ne mogu se osnivati škole, niti obavljati privredne i medijske djelatnosti, a što su navedene eparhije realizovale u Crnoj Gori. Navedene eparhije se protive i protivice se svakom Zakonu koji propisuje registraciju vjerskih zajednica, jer ne žele da, kao drugi pravni subjekti u Crnoj Gori, svoju organizaciju i poslovanje svedu pod zakonske okvire.

U anarhiji i bezakonju, naročito se ističe Mitropolija crnogorsko-primorska koja je bez pravnog subjektiviteta, ne birajući sredstva, postala u Crnoj Gori jedan od najmoćnijih ekonomskih i političkih faktora.

Da nemaju pravni subjektivitet dokaz je i njihovo priznanje da su tek 7. marta 2012. godine podnijeli MUP-u Crne Gore prijavu

o postojanju i djelovanju. Ne postoji pravni model u pravnom poretku Crne Gore, da se na osnovu takve prijave može odlučiti i ista se može samo odbaciti. Međutim, to ne smeta moćnicima da i dalje tvrde da imaju pravni subjektivitet. Da ironija bude veća, velikodostojnici SPC ovih dana obmanjuju građane Crne Gore, iznose neistine tvrdeći da je Venecijanska komisija utvrdila i priznala pravni subjektivitet SPC u Crnoj Gori. Valjda ne treba ponavljati da vjerska organizacija stiče svojstvo pravnog lica tek upisom u Registar vjerskih organizacija odnosno na osnovu nacionalnog zakonodavstva, a ne odlukom bilo kog međunarodnog tijela. Zbog činjenice da ne posjeduju pravni subjektivitet, a da donošenjem Zakona vjerske organizacije svojstvo pravnog lica u Crnoj Gori stiču registrovanjem, ove četiri eparhije žele da marginalizuju pitanje registracije i ističu u prvi plan pitanja konfesionalnih zajednica i tradicionalnih crkava. Predloženi Nacrt zakona niti jednom jedinom odredbom ne definiše konfesionalne zajednice, niti tradicionalne crkve. Konfesionalne zajednice su one crkve kojima je priznato svojstvo pravnog lica, po osnovu činjenice da su registrovani po Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. godine. Mitropolija crnogorsko-primorska nije registrovana po Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. godine, pa nema svojstvo pravnog lica, niti se može tretirati kao konfesionalna zajednica.

U namjeri favorizovanja pitanja tradicinalnih crkava, četiri eparhije nastoje da dokažu hiljadugodišnje postojanje Srpske crkve u Crnoj Gori, te da su tradicionalna crkva. Međunarodno pravo pitanje tradicionalnih crkava regulisalo je pravnim kriterijumima po kojima svaka vjerska organizacija mora pružiti dokaze o svom subjektivitetu i kontinuitetu. Po tim kriterijumima tradicionalne Crkve u Crnoj Gori su Katolička crkva, Islamska vjerska zajednica i Crnogorska pravoslavna crkva. U nemogućnosti dokazivanja svog hiljadugodišnjeg postojanja u

Crnoj Gori, gotovo svakodnevno nam se natura i forsira mit o „nebeskom narodu“ na prostorima Crne Gore i srpskim svecima koji su vjekovima hodali po prostorima današnje Crne Gore.

Apsurdnost tvrdnje Mitropolije crnogorsko-primorske da je tradicionalna i sa hiljadugodišnjim postojanjem u Crnoj Gori pokazuje i sljedeći primjer: država Srbija je 2006. godine donijela Zakon o crkvama i vjerskim zajednicama. Taj zakon je dobio prohodnost evropske i američke pravne misli. Članom 11 Zakona, Srpskoj pravoslavnoj crkvi priznaje se kontinuitet sa pravnim subjektivitetom na osnovu Načertanija o duhovnoj vlasti (odluke Narodne Skupštine Knjaževstva srpskog od 21. maja 1836. i Zakona o Srpskoj pravoslavnoj crkvi iz 1929 godine).

Navedeno znači da majka crkva ima subjektivitet i kontinuitet od 1836. godine, a organizacioni dio – eparhija – Mitropolija crnogorsko-primorska – kćerka, ima subjektivitet i kontinuitet od 1000 godina. Da zaključim – kćerka je starija od majke!

Drugo značajno pitanje koje je izazvalo oštre reakcije od četiri eparhije odnosilo se na odredbe članova 52-53 (pitanja imovine). Na sve iznijete primjedbe, iznosim svoju profesionalnu tvrdnju: Mitropolija crnogorsko-primorska, koja po važećim pripisima nema pravni subjektivitet niti svojstvo pravnog lica u Crnoj Gori, a bez kojeg čina ne može ni sticati svojinu, u periodu od 1990. do današnjih dana postala je nosilac prava svojine na stotine i stotine hiljada metara kvadratnih zemljišta i na stotine crkava i manastira protivno važećim zakonima Crne Gore. Izvršena je uknjižba navedenih nepokretnosti na Mitropoliju crnogorsko-primorsku od strane Uprave za nekretnine, bez valjanog pravnog osnova i bez isprava koje su podobne za upis shodno odredbama Zakona od državnog premjeru i katastru nepokretnosti. Dakle, bez i jednog validnog dokumenta i bez podnijetog zahtjeva za upis, Mitropolija crnogorsko-primorska – eparhija SPC postala je vlasnik imovine neprocjenjive vrijednosti. Zato, izjava crkvenih

velikodostojnika da država ne može da uzima crkvenu imovinu treba da glasi – crkva ne smije da otima državnu imovinu.

Neophodno je da organ koji je izvršio uknjižbu, a to je Uprava za nekretnine Crne Gore briše upis SPC i na sve nepokretnosti upiše državu Crnu Goru. U zabludi su oni koji misle da se mora posebnim zakonom ovo pitanje regulisati po pravilima konfiskacije i nacionalizacije imovine.

Nema konfiskacije jer je ta imovina na SPC uknjižena protivno zakonu. Stoga, postojećim pravnim institutima iz odredbi Zakona o državnom premjeru i katastru nepokretnosti i Zakona o upravnom postupku, treba sprovesti postupak uknjižbe imovine na državu Crnu Goru.

Pitanje registracije i pitanje imovine su jedini i suštinski razlozi žestoke reakcije SPC jer se gube poluge moći stečene nezakonitim – protivpravnim radnjama u svojstvu neidentifikovanog subjekta, bez pravnog subjektiviteta koji nije pravno lice, a koje je okupiralo nacionalne vrijednosti Crne Gore.

Mnogi od tih vjerskih objekata, sada vlasništvo SPC su istovremeno i spomenici kulture. U njima se mogla prepoznati i saznati istorija crnogorskog naroda. Spomenik kulture po definiciji je svjedočanstvo jednog naroda. Osnovno pravilo kod konzervacije i restauracije je sačuvati originalno tkivo objekta. Slično kao i kod upisa imovine, i kod spomenika kulture suprotno važećim zakonima o zaštiti spomenika kulture i sada Zakona o zaštiti kulturnih dobara, protivno izdatim konzervatorskim uslovima ili bez odobrenja nadležnih organa izvršene su intervencije na spomenicima kulture, kojima je dovedena u pitanje njihova spomenička vrijednost.

Na pravoslavnim spomenicima kulture u Crnoj Gori izvršene su promjene na objektima u gabaritima, volumenu, arhitekturi, fresko-pisanju, enterijeru, uklonjeno je originalno tkivo – materijali, i ti objekti su izgubili spomeničku vrijednost i postali su vjerski objekti strane kulture i tradicije. Na taj način je

izbrisana istorija crnogorskog naroda. Prvi i najhitniji zadatak nadležnih organa Crne Gore je da se vjerski objekti koji su istovremeno i spomenici kulture, upišu kao svojina države Crne Gore. Važeći zakoni Crne Gore daju pravnu prohodnost da se uknjižba spomenika kulture izvrši brzo i efikasno na državu Crnu Goru. U slučajevima rješavanja pravnih pitanja u vezi spomenika kulture, sva procedura se završava na nivou nacionalnog zakonodavstva. Ne postoji međunarodnopravna zaštita u oblasti spomeničkog prava, što znači da odluka države ima potpuni pravni kapacitet i validnost i nema tog međunarodnog suda ili bilo kog međunarodnog tijela ili komisije, koji može drugačije odlučiti ili intervenisati.

Odnosi između države i crkve istorijski gledano su specifični odnosi, puni antagonizama sa željom jedne ili druge strane da obezbijedi prevagu. Saznanje da u tako delikatnoj situaciji odnosi ove dvije moćne institucije ne mogu biti riješeni bez ozbiljnog doktriniranog elaboriranja odnosa, dovelo je do jedne nove grane prava – posebne naučne discipline, a to je Državno crkveno pravo. To je dio javnog prava i predstavlja norme koje donosi država i kojima se reguliše pravni položaj vjerskih zajednica i crkava. Dakle, nije riječ o crkvenom pravu, već o Državno crkvenom pravu kao posebnoj grani prava koja se predaje na prestižnim univerzitetima Evrope i Amerike i gdje su predavači doktori pravnih nauka, a ne sveštenici. Nažalost na našim prostorima državno crkveno pravo je obavijeno maglom, malo poznato stručnoj i laičkoj javnosti i zato se pogrešno prezentira kao crkveno pravo.

Međunarodno pravo iznjedrilo je tri sistema odnosa između države i crkve.

To su: Državna crkva (primjer je Engleska, gdje je na čelu anglikanske crkve kraljica); Odvojenosti države i crkve (tipični primjer – Francuska) i treći je sistem kooperativne odvojenosti (tipični primjer – Njemačka).

Sistem odvojenosti države od crkve ne znači neprijateljstvo, već saradnju i interakciju o svim pitanjima od zajedničkog interesa.

Uzmimo primjer Švedske gdje egzistira, kao i u Crnoj Gori, sistem odvojenosti države od crkve. Švedska crkva svoje prihode od crkvenog poreza (koje daju vjernici) dobija preko državnog budžeta, ali niti jedan jedini pokretni predmet iz švedskih crkava ne može biti iznesen bez prethodne saglasnosti nadležnog državnog organa.

Američki Zakon o vjerskim slobodama, usvojen je u Kongresu SAD-a 1998. godine. Odredbe tog zakona postale su međunarodni standard. Posebno značajan je rad američkog ambasadora za vjersko pitanje, koji je u obavezi da predsjednika SAD jedanput godišnje informiše o stanju vjerskih sloboda u svijetu. Norme američkog zakona po pojedinim pitanjima vjerskih sloboda drugačije se tumače od normi evropskog prava, pa vjerujem da je prilikom donošenja Nacrta zakona potrebno konsultovati i američku pravnu misao. SAD je jedna od najsekularnijih država u svijetu, ali sa rasprostranjenim religijskim uvjerenjima. Tako je, na dolaru – nacionalnoj valuti ispisano „u Boga vjerujemo“. Svečanu zakletvu američki predsjednik završava riječima „pomozi mi Bože“, pominjanjem Boga završava se himna. Svi ti simboli ne utiču da Vrhovni sud Amerike odluči da se vjerska nastava ne može obavljati u školama. To može biti dobar primjer kako zakonodavno treba djelovati.

Vlada Crne Gore je formirala radno tijelo na čelu sa potpredsjednikom Vlade, g-dinom Zoranom Pažinom koje radi na tekstu Nacrta Zakona o vjerskim slobodama, budući da je Nactr iz 2015. godine povučen. Personalni sastav radnog tijela ukazuje da je Vlada Crne Gore ozbiljno pristupila rješavanju ovog pitanja.

U situaciji kad još ne postoji radna verzija Zakona, već je samo objavljeno da se radi na Zakonu, došlo je do medijskih spekulacija, zloupotrebe vjere, neodmjerenih izjava crkvenih

velikodostojnika, a sve u organizaciji SPC. Na javnoj sceni Crne Gore svakodnevno i besprizorno smo bombardovani izjavama o ugroženosti srpskog naroda i srpske crkve u Crnoj Gori (a posebno je ugroženo srpsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori koje je primjera radi država Crna Gora samo u poslednjih nekoliko godina iz budžeta finansirala sa pet miliona eura). Sprovodi se manipulacija narodom, obnavlja kosovska mitomanija, najavljuju skupovi, proslava nestanka crnogorske države 1918. godine. Krajnji cilj je izvršiti prevagu duhovnog nad svjetovnim, urušiti državne institucije, uništiti Crnogorsku pravoslavnu crkvu, zatrijeti trag crnogorskog postojanja na ovim prostorima.

Ukoliko se usvoji Zakon o vjerskim slobodama koji ne odgovara interesima SPC, možemo očekivati njeno još radikalnije djelovanje. Zato svaka radnja, akt, postupak i djelatnost države ima značaj, snagu i autoritet u događajima koji slijede.

Ono što je nesporno: država ne smije da čuti, a ne smije da čuti ni crnogorski narod ni ukupna javnost. Smatram da je dužnost države da efikasno reaguje. Jedan od načina da se zaustavi mentalna manipulacija narodom, a ujedno dužnost i obaveza države je da:

- građanima Crne Gore učini dostupnim i javnim hronologije upisa svih nepokretnosti Mitropolije crnogorsko-primorske i njenih organizacionih jedinica u Crnoj Gori;

- Da se javno objave izvještaji nadležnih državnih organa iz 2004. i 2015. godine o svim nedozvoljenim radnjama na spomenicima kulture koji su u posjedu Mitropolije crnogorsko-primorske;

- Da nadležni organi objave podatke o broju sveštenih lica u Mitropoliji crnogorsko-primorskoj i ostalim eparhijama u Crnoj Gori, a koji su strani državljani;

- Da se obavijesti javnost da li je Mitropolija crnogorsko-primorska registrovana pred bilo kojim državnim organom u Crnoj Gori;

-
- Da se obavijesti javnost o ukupnim uplatama iz budžeta Crne Gore Srpskom nacionalnom vijeću i drugim uplatama organizacijama koje promovišu interese srpskog naroda u Crnoj Gori;
 - Da se obavijesti javnost o svim novčanim davanjima i davanjima u nepokretnostima od strane države i opština Mitropoliji crnogorsko-primorskoj.

Svako odugovlačenje u donošenju Zakona o vjerskim slobodama produbljuje podjele u Crnoj Gori. Država je u obavezi da obezbijedi jednak i ravnopravan položaj svih vjerskih organizacija, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti i radi zaštite prava i sloboda drugih spriječi svaku zloupotrebu vjere.